

15

fo".kd gl zukeLrks=e&t

प्रियः शिक्षार्थिनः एषः पाठः पूर्वपाठस्य क्रमैव वर्तते यस्मिन् भवन्तः
ज्ञातवन्तः अस्मिन् पाठे अग्रमान् श्लोकान् पठिष्यामः ।

mĩs ; kfu

एतत् पाठं पठनानन्तरं भवन्तः सक्षमाः भविष्यन्ति :

- श्लोकानां शुद्धरूपे उच्चारणे ;
- पठितानां श्लोकानाम् अर्थं ज्ञापने ।

15.1 fo".kq gl ukeLrks=e~& t

I qI kn%çI UukRek fo' o/kfXo' oHkqXoHk%A

I RdrkZ I R—r%I k/kqç ðqkçk; .kks uj%AA „ ^ AA

235. धरणीधरः वराहरूपे पृथ्व्याः धारकः
236. सुप्रसादः यस्य कृपा अति सुन्दरतमा अस्ति
237. प्रसन्नात्मा यस्य अन्तः करणः रज तथा तमेन दुषितः नास्ति
238. विश्वधग् विश्वस्य धारकः
239. विश्वभुगक् विश्वस्य पालकः
240. विभुः हिरण्यगर्भादि रूपे विविधाः सन्ति
241. सत्कर्ता सर्वेषां सत्कारं करोति
242. सत्कृतः पूजीतेषु अपि पूजीतः
243. साधु साध्यमात्रस्य साधकः
244. जह्नुः अज्ञानिनां त्यागं करोति तथा भक्तान् परमं पदं नयति
245. नारायणः नारः अर्थात् जलम् एव यस्य अयनम् (स्थानम्)
246. नरः नयन कर्ता अतः एव सनातन परमात्मा नरः कथ्यते

vI ³[-; \$ ks çeş kRek fof' k"V%f' k"V—PN(p%A

fl)kFk%fl) I ³dYi %fl f) n%fl f) I k/ku%AA „%o AA

247. असंख्येयः यस्मिन् संख्या अथवा नामरूपादि भेदाः न सन्ति
248. अप्रमेयात्मा यस्य आत्मा अर्थात् स्वरूपः अप्रमेयः अस्ति
249. विशिष्टः यः अतिशयः अस्ति
250. शिष्टकृत यः शासनं करोति
251. शुचिः यः मलहीनोस्ति
252. सिद्धार्थः यस्य अर्थः सिद्धः अस्ति
253. सिद्धसंकल्पः यस्य संकल्पः सिद्धः अस्ति
254. सिद्धिदः कर्तृभ्यः अधिकारानुसारं फलं यच्छति
255. सिद्धिसाधनः सिद्धेः साधकः अस्ति

o"kkgh o"khksfo".kqZki okZ o"knj%A

o/kuks o/kēku' p fofö%J(r I kxj%AA „Š AA

256. वृषाहि वृषवत् शक्तिवान्
257. वृषभः यः भक्तेभ्यः इच्छितवस्तुनां वर्षां करोति ।
258. विष्णुः सर्वत्रव्याप्तः
259. वृषपर्वा धर्मं प्रति गम्यमानं सोपानम्
260. वृषोदरः यस्योदरं प्रजायाः वर्षां करोति

261. वर्धनः वर्धकः तथा पालकः
 262. वर्धमानः यं प्रपंचं वर्धयति
 263. विवित्तः वर्धयन् अपि पृथक् भवति
 264. श्रुतिसागरः यस्मिन् समुद्रवत् श्रुतयः स्थापिताः सन्ति

I kkt ks nqkj ksokXeh egbaeks ol nks ol %A

ufl: i kscgæi %f' kfi fo"V%çdk' ku%AA „ < AA

265. सुभुजः यस्य जगत् रक्षाकारिणी भुजाः सुन्दरतमाः सन्ति
 266. दुर्धरः यः मुमुक्षुनां हृदये कठिनया आगच्छति
 267. वाग्मी यस्मात् वेदवाण्याः प्राकट्यम् अभवत्
 268. महेन्द्रो ईश्वराणाम् ईश्वरः
 269. वसुदः वसुम् अर्थात् धनं यच्छति
 270. वसुः दत्तं धनम् अपि सः एव अस्ति
 271. नैकरूपः अनेकरूपयुक्तः
 272. बृहद्रूपः यस्य वराहादयः अनेकानि बृहद् रूपाणि सन्ति
 273. शिपिविष्टः यः शिष्यां यज्ञरूपे तिष्ठति
 274. प्रकाशनः सर्वेषां प्रकाशकः

vkst Lrst ks| q̄r/kj%çdk' kkRek çrki u%A

__) %Li "Vk{kjks eU= ' plækā kkkLdj | q̄r%AA ...ā AA

275. ओजस्तेजोद्युतिधरः ओजं प्राणं बलं धारकः
276. प्रकाशात्मा यस्यात्मा प्रकाशस्वरूपा वर्तते
277. प्रतापनः यः स्वकिरणैः धरां तप्तं करोति
278. ऋद्धः यः धर्मेण ज्ञानेन तथा वैराग्येण संपन्नः अस्ति
279. स्पष्टाक्षरः यस्य ओंकार स्वरूपः स्पष्टः अस्ति
280. मंत्र मंत्रैः ज्ञेयः
281. चंद्रांशुरु मनुष्यान् चन्द्रमरीचिवत् आल्हादित कारकः
282. भास्करद्युतिः सूर्यस्य तेजवत् प्रकाशस्वरूपः

verkd knHkoksHkku%' k' kfcUnq̄l j's'oj%A

vkSk/ka t xr%l r%l R; /keñ jkØe%AA ...f AA

283. अमृतांशूद्भवो समूद्रमन्थनसमये येन कारणेन चन्द्रमा — उत्पन्नः
अभवत्
284. भानुः भासितः
285. शशबिंदुः चन्द्रवत् प्रजायाः पालकः
286. सुरेश्वरः देवानां ईश्वरः

287. औषधम् संसाररोगस्य औषधम्
 288. जगतःसेतुः लोकानां धारणार्थं सेतु स्वरूपः
 289. सत्यधर्मपराक्रमः यस्य धर्मज्ञानादयः गुणाः सत्याः वर्तन्ते

HkurHk0; HkoUukFk%i ou%i kouks uy%A

dkegk dke—RdkUr%dke%dkeçn%çHk%AA ...,, AA

290. भूतभव्यभवन्नाथः भूतकालस्य, भविष्यकालस्य तथा वर्तमानकालस्य प्राणिनां नाथः ।
 291. पवनः पत्रिवकर्ता
 292. पावनः चालकः
 293. अनलः प्राणीन् आत्मभावेन ग्रहाता तथा अग्निस्वरूपः
 294. कामहा कामी जनानां तथा हिंसाकानां कामनां नष्टकर्ता
 295. कामकृत सात्विकभाक्तान् कामनां पूरकः
 296. कांतः अत्यन्तः रूपवान्
 297. कामः पूरुषार्थस्य द्वितीयः स्वरूपः
 298. कामप्रदः भक्तानां कामनां पूर्तिकर्ता
 299. प्रभुः कर्तुम् अकर्तुं सर्वथा समर्थः

; qkfn— | qkorkz udek; ksegk' ku%A
v-' ; ks0; ä: i 'p l gl ftnuUrftr~AA AA

300. युगादिकृत युगादिनां निर्माणकर्ता ।
301. युगावर्तः सतयुदादिनाम् आवर्तनं कारकः ।
302. नैकमायः अनेक मायाः धारणकर्ता
303. महाशनः कल्पान्ते संसारस्य ग्रसिता ।
304. अदृश्यो समस्तज्ञानेन्द्रियाणां अविषयः ।
305. व्यक्तरूपः स्थूलरूपे यस्य स्वरूपः व्यक्तः अस्ति ।
306. सहस्रजित् युद्धे सहस्रशत्रून् विजेता
307. अनंतजित् अचिन्त्यशक्तेः सर्वभूतानां विजेता

b"Vks fof' k"V%f' k"V\$V%f' k[k.Mh ugqkks0"K%A
Økskgk Øksk—RdrkZ fo' ockgezh/kj%AA ...† AA

308. इष्टः यज्ञैः पूजनीयः
309. विशिष्टः अन्तर्यामी
310. शिष्टेष्टः विदुषाम् ईष्टः
311. शिखंडी शिखण्डः यस्य शिरोभूषणं वर्तते
312. नहुषः भूतान् मायया बन्धकः
313. वृषः कामानानां वर्षाकर्ता

314. क्रोधहा साधूनां क्रोधं नष्टकर्ता
 315. क्रोधकृत्कर्ता क्रोधयुक्तानां दैत्यादीनां कर्तनकर्ता
 316. विश्वबाहुरू यस्य बाहुः सर्वत्र अस्ति
 317. महीधरः महीं धारकः

vP; q%çFkr%çk.k%çk.knksokl okuqt%A

vi kfuf/kjf/k"Bkueççk%çfrf"Br%AA ...‡ AA

318. अच्युतः षड् भावविकाररहितः
 319. प्रथितः जगतः उत्पत्त्यादिभिः कर्मैः प्रसिद्धः
 320. प्राणः हिरण्यगर्भ रूपे प्रजानां जीवनदाता
 321. प्राणदः देवानां तथा दैत्यानां प्राणदाता
 322. वासवानुजः इन्द्रस्यानुजः वामनः
 323. अपामनिधिः जलस्य निधिः सागरः
 324. अधिष्ठानम् यस्मिन् सर्वे भूताः सन्ति
 325. अप्रमत्तः कर्मानुसारफलप्रदाने कदापि त्रुटिं न कर्ता
 326. प्रतिष्ठितः यः स्वमहिमायां स्थितः अस्ति

LdUn%LdUn/kjks/kq kçojnksok; pkgu%A

okl qnksçgnHkkujkfnnç%içUnj%AA ...^ AA

327. स्कन्दः दीर्घस्कन्धयुक्तः
 328. स्कन्दधरः धर्ममार्गस्य धारकः
 329. धुर्यः समस्तभूतानां
 330. वरदो इच्छितवरं प्रदाता
 331. वायुवाहनः वायुः यस्य वाहनम् अस्ति
 332. वासुदेवः यः वासोः अपि देवः विद्यते
 333. बृहद्भानुः बृहत् किरणैः संसारं प्रकाशकः
 334. आदिदेवः सर्वेषां आदिदेवः
 335. पुरंदरः देवशत्रुणां नगरं ध्वंसकः ।

v'kkdLrkj .kLrkj%'kj%'kkj tZu'oj%A

vupny%'krkor%ineh inefuHk{k.k%AA ...%AA

336. अशोकः शोकादि षड् कारणरहितः
 337. तारणः संसारसागरस्य तारकः
 338. तारः भयात् तारकः
 339. शूरः पुरुषार्थयुक्तः
 340. शौरिः वासुदेवस्य पुत्रः
 341. जनेश्वरः जीवानाम् ईश्वरः
 342. अनुकूलः सर्वेषाम् आत्मा रूपः

343. शतावर्तः यस्य धर्मरक्षार्थं शतम् अवताराः अभवन्
 344. पद्मी यस्य हस्ते पद्मः अस्ति
 345. पद्मनिभेक्षणः यस्य नेत्रं पद्मवद् अस्ति

i neukHkks j founk{k%i nexHk% 'kj hjHkr~A

egfn/kj) ks o) kRek egk{kks x#M/ot%AA ...Š AA

346. पद्मनाभः हृदयरूपी पद्मस्य नाभौ स्थितः
 347. अरविंदाक्षः यस्यनेत्रं पद्म वदस्ति
 348. पद्मगर्भः हृदयपद्ममध्ये उपासनां कारकः
 349. शरीरभृत् स्वमायया शरीरं धारकः
 350. महर्द्धि यस्य विभूतयः महानतमः अस्ति
 351. ऋद्धः प्रपंचरूपः
 352. वृद्धात्मा यस्य आत्मा पुरातनम् अस्ति
 353. महाक्षः यस्य महन्नेत्राणि सन्ति
 354. गरुडध्वजः यस्य ध्वजा गरुडचिन्हयुक्तः अस्ति

vry%' kj Hkks Hkhe%I e; Kks gfogfj%A

I oÿ{k.ky{k. ; ks y{ehoku~I fefr¥t ; %AA ...< AA

355. अतुलः यस्य कापि तुलना नास्ति

356. शरभः यः नाशवान् शरीरे प्रयगात्मा रूपेण भासितः अस्ति
357. भीमः यस्मात् सर्वे बिभ्यति
358. समयज्ञः समस्तभूतान् प्रति समभावं करोति
359. हविर्हरिः यज्ञेषु हविर्भागं ग्रहिता
360. सर्वलक्षणलक्षण्यः परमार्थस्वरूपः
361. लक्ष्मीवान् यस्यवक्षः स्थले लक्ष्मी निवसति
362. समितिंजयः युद्धस्य विजेता

fo{kjks jkfgrksekxkzgrnkzknj%l g%A

egh/kjks egHkxks oxokuferk'ku%AA tã AA

363. विक्षरः यस्य क्षरः न भवति
364. रोहितः स्वेच्छया रोहितवर्णमूर्तिं धारयति
365. मार्ग परमानन्दस्य मार्गः
366. हेतः संसारस्य निमित्तोपादानकारणः
367. दामोदर रज्जुना आत्मानं बन्धकः (बाललीला समये)
368. सहः सर्वेषा सहनकर्ता
369. महीधरः महीं धारकः
370. महाभागः प्रत्येकयज्ञे महान् भागं स्वीकरोति
371. वेगवान् तीव्रगतियुक्तः
372. अमिताशनः संहारसमये सर्वं विश्वं भक्षकः ।

mnHko%{kkk.kksno%JhxHk%ije'oj%A

dj .kadkj .kadrkZ fodrKZ xguks xq%AA t f AA

373. उद्भवः संसारस्य उपरि वर्तते
374. क्षोभणः जगतः उत्पत्तिसमये प्रकृतिपुरुषयोर्मध्ये क्षोभकारकः
375. देवः यः स्तुत्यपुरुषभिः स्तुत्य तथा सर्वत्र व्याप्तः ।
376. श्रीगर्भः यस्योदरे संसाररूपु श्री वसति
377. परमेश्वरः यः परमः ईश्वरः
378. करणम् संसारोत्पत्तेः साधनम्
379. कारणम् जगतः उपादनम् तथा निमित्तम्
380. कर्ता जगत् कारकः
381. विकर्ता विचित्रभुवनानां रचयिता
382. गहनः यस्य स्वरूपं सामर्थ्यं तथा कृत्यं न ज्ञातुं शक्यन्ते ।
383. गुहः स्वमायया स्वरूपम् आच्छादनं कारकः

0; ol k; ks0; oLFkku%l LFku%LFkkunks/kp%A

ijfnZk%ijeLi "VLRqV%i qV%'kkk{k.k%AA t,, AA

384. व्यवसायो ज्ञानमात्रस्वरूपः
385. व्यवस्थानः यस्मिन् सर्वाः व्यवस्थाः सन्ति

386. संस्थानः परमसत्ता
 387. स्थानदः ध्रुवादिनां कृते कर्मानुसारं फलंप्रदाता
 388. ध्रुवः अविनाशी
 389. परर्धिः यस्य— विभूतिः श्रेष्ठास्ति
 390. परमस्पष्टः परमः तथा स्पष्टः
 391. तुष्टः परमानन्दस्वरूपः
 392. पुष्टः सर्वत्रपरिपूर्णः
 393. शुभेक्षणः यस्य दर्शनं सर्वदा शुभं वर्तते

j keks foj keks foj t ksekxkz us ks u; ks u; %A

ohj % ' kfäerka J\$Bks /kekz /kefonhke%AA †... AA

394. रामः स्वेच्छया रमणीयं शरीरं धारकः
 395. विरामः यस्मिन् सर्वेषां प्राणिनाम् अन्तः भवति
 396. विरजः विषयसेवने यं रागः न भवति
 397. मार्गः यं ज्ञात्वामुमुञ्जुजनाः अमराः भवन्ति
 398. नेयः ज्ञानतः जीवं परमात्वभावं प्रति नेता
 399. नयः नेता
 400. अनयः यस्य कोऽपि नेता नास्ति

401. वीरः विक्रमशाली
 402. शक्तिमतां श्रेष्ठ सर्वशक्तिमानेषु श्रेष्ठः
 403. धर्मः समस्तभूतानां धारकः
 404. धर्मविदुत्तमः श्रुतिस्मृति यस्य आज्ञास्वरूपाः सन्ति

oBdq B%i # "k%Çk.k%Çk.kn%Ç.ko%i Fk%A

fgj . ; xHk% 'k=quks0; klrksok; g/kkçkt%AA †† AA

405. वैकुण्ठः जगतः आरम्भ सर्वान् भूतान् एकत्रिकारकः
 406. पुरुषः सर्वेषां पूर्वे जातः
 407. प्राणः प्राणवायुरूपः
 408. प्राणदः प्रलयसमये प्राणिनां प्राणस्य खण्डनकर्ता
 409. प्रणवः यं वेदः प्रणमति
 410. पृथुः प्रपंचरूपेण विस्तृतः
 411. हिरण्यगर्भः ब्रह्माणः उत्पत्तिकारकः
 412. शत्रुघ्नः देवानां शत्रून् हन्ता
 413. व्याप्तः सर्वेषु कार्येषु व्याप्तः
 414. वायुरः गंधयुक्तः
 415. अधोक्षजः यः कदापि स्वस्वरूतः अधः न भवति

__r%l q'ku%dky%i je%Bh i fj xg%A

mx%l dRI jks n{kks foJkeks fo' onf{k.k%AA †‡ AA

416. ऋतुः ऋतुनां कारकः
417. सुदर्शनः यस्य दर्शनं बहु सुन्दरं वर्तते
418. कालः सर्वेषां समयस्य गणनाकारकः
419. परमेष्ठी हृदयाकाशे परममहिमायां स्थितस्वभावयुक्तः
420. परिग्रहः भक्तार्पितपुष्पादिनां ग्रहीता
421. उग्रः यस्य भयेन सूर्यः गच्छति
422. संवत्सरः यस्मिन् सर्वे भूताः वसन्ति
423. दक्षः यः सर्वाणि कार्याणि सम्यक्तया करोति
424. विश्रामः मोक्षस्य दाता
425. विश्व—दक्षिणः समस्तकार्येषु कुशलः

foLrkj%LFkkoj LFkk.kk%çek.kacht e0; ; e~A

vFkkz uFkkz egkdkz kks egkHkkskxksegk/ku%AA †^ AA

426. विस्तारः यस्मिन् सर्वे लोकाः विस्तारं प्राप्नोति
427. स्थावररूस्थाणुः स्थावरः तथा स्थाणुः अस्ति
428. प्रमाणम् संवितस्वरूपः

429. बीजमव्ययम् अन्यथा भावेन विना संसारस्य कारकः
 430. अर्थः सर्वेषां परं लक्ष्यं तथा अर्थस्वरूपः
 431. अनर्थः यस्य कोऽपि प्रयोजनं नास्ति
 432. महाकोशः महाकोशस्वरूपः
 433. महाभोगः स्य सुखरूपी महाभोगः अस्त
 434. महाधनः यस्य भोगसाधना रूपी महाधनं वर्तते ।

vfufol .k%LFkfo"Bks Hkwlkz, i ksegke [k%A

u{k=u\$eu{k=h {ke%{kke%I ehgu%AA †%AA

435. अनिर्विण्णः यस्यकापि उदासीनता नास्ति
 436. स्थविष्ठः वैराग्यरूपे स्थितः
 437. अभूः अजन्मा
 438. धर्मयूपः धर्मयुपे यस्य बन्धनं भवति
 439. महा—मखः यस्यार्पितं यज्ञं महान् भवति
 440. नक्षत्रनेमिरु सम्पूर्णनक्षत्रमण्डलस्य केन्द्रः
 441. नक्षत्री चन्द्ररूपः
 442. क्षमः समस्तकार्येषु समर्थः
 443. क्षामः समस्तविकारक्षीणानन्तरं आत्मभावे स्थितः
 444. समीहनः सृष्ट्यादिनां सम्यक् चेष्टाकर्ता

; K bT; ksegT; 'p Ør%l =a l rkaxfr%A
l oh'khzfoepkRek l oKksKkuepkee~AA †ŠAA

445. यज्ञः सर्वयज्ञस्वरूपः
446. इज्यः सर्वविधपूज्यः
447. महेज्यः मोक्षरूपी फलाय सर्वाधिकः पूजनीयः
448. क्रतुः तद्रूपः
449. सत्रम् यः विधिरूपं धर्मं प्राप्नोति
450. सतां गतिः सज्जनानां परमां गतिः
451. सर्वदर्शी यः प्राणिनां सम्पूर्णकर्माणि पश्यन्ति
452. विमुक्तात्मा स्वभावेनैव यस्य आत्मा मुक्तः अस्ति
453. सर्वज्ञः यः सर्वं ज्ञानस्वरूपम् अस्ति
454. ज्ञानमुत्तमम् प्रकृष्टं सर्वाधिकोपयुक्तं ज्ञानस्वरूपम्

l pr%l pd{k%l ve%l qkksk%l dkn%l q̄r~A
eukgjsft rØks/ks ohjckgfohkj .k%AA † < AA

455. सुव्रतः सुव्रतं धारकः
456. सुमुखः यस्य मुखं सुन्दरम् अस्ति
457. सूक्ष्मः शब्दादि स्थूलकारणरहितः
458. सुघोषः मेघवत् घोषयुक्तः

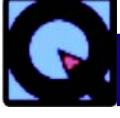

459. सुखदः सदाचारिणः सुखं प्रदाता
 460. सुहृद् प्रत्युपकारस्य इच्छया विना उपकारकारकः
 461. मनोहरः मनस्य हर्ता
 462. जितक्रोधः क्रोधस्य विजेता
 463. वीरबाहुः अतिविक्रमशाली बाहूनां स्वामी
 464. विदारणः अधार्मिकान् विदीर्णकारकः

Loki u%Loo' kks0; ki h u&dkRek u&ddeZ-r~A

oRI jks oRI yks oRI h jRuxHkk& /ku'soj%AA ‡â AA

465. स्वापनः जीवान् मायायाः आत्मज्ञानं जाग्रतितः रहितंकारकः
 466. स्ववशः जगतः उत्पत्तिः स्थितः तथा लयस्य कारकः
 467. व्यापी सर्वव्यापकः
 468. नैकात्मा यः विभिन्नभूतिभ्यः नाना प्रकारेणस्थितः
 469. नैककर्मकृत संसारस्य उत्पत्तिः, उन्नतिः, विपत्तिः आदि अनेककर्मकर्ता
 470. वत्सरः यस्मिन् सर्वम् अस्ति ।
 471. वत्सलः भक्तानां स्नेही
 472. वत्सी वत्सानां पालनकर्ता
 473. रत्नगर्भो यस्य गर्भे रत्नानि सन्ति
 474. धनेश्वरः यः धनस्य ईश्वरः अस्ति

i kBkxrk% ç' uk% 15-1

fVli .kh

(1) रिक्तस्थानानि पूरयेत्

1. सुप्रसादः विश्वधृग्विश्वभुग्विभुः ।
2. असङ्ख्येयोऽप्रमेयात्मा विशिष्टः ।
3. सुभुजो दुर्धरो वाग्मी वसुदो वसुः ।
4. ओजस्तेजोद्युतिधरः प्रतापनः ।
5. अमृतांशूद्भवो भानुः सुरेश्वरः ।
6. भूतभव्यभवन्नाथः पवनः ।
7. युगादिकृद्युगावर्तो महाशनः ।
8. इष्टोऽविशिष्टः शिष्टेष्टः नहुषो वृषः ।
9. अच्युतः प्रथितः प्राणः वासवानुजः ।
10. स्कन्दः स्कन्दधरो धुर्यो वायुवाहनः ।
11. अशोकस्तारणस्तारः शूरः ।

HkoUr% fda f' kf{kroUr%

- भगवतः विष्णोः विभिन्ननामानि तथा तेषाम् अर्थः ।
- भगवतः विष्णोः नामानि तथा तेषां विशेषताः ।

d{k & 5

fVli .kh

i kBKUr% ç' uk%

(I) निम्नलिखितानि पदानि अर्थ लेखनीय –

1. सुप्रसादः
2. सुभुजो
3. प्रतापनः
4. महाशनः
5. वायुवाहनः

mÜkj ekyk

15.1

(1)

1. प्रसन्नात्मा	2. शिष्टकृच्छुचिः
3. महेन्द्रो	4. प्रकाशात्मा
5. शशबिन्दुः	6. पावनोऽनलः
7. नैकमायो	8. शिखण्डी
9. प्राणदो	10. वरदो
11. शौरिर्जनेश्वरः	